

בענין תפלת נעילה

— מדרשת שבת תשובה שנת תשמ"ט —

וממשיך שם כי שמחתי ה' בפעליך אמר אדם שמחתי הקב"ה והכניסני בג"ע וכו', וזהו ענין קבלה טובה על להבא, ומסיים המזמור להגיד כי ישר ה' ואיתא צירושלמי מס' מכות פ"ג הל"ו על פסוק עוז וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, למי הוא עוז מפני שהוא ישר וכו' שמצואר שם שמדת ישר היא המדה שעל ידי מקבל הקב"ה תשובה ומורה על ידי דרך התשובה, נמצא שתחלת וסוף המזמור כולה תשובה.

ברם הא גופא ג"ע מפני מה תלה ענין התשובה בשבת דווקא. ואף ש"ל שכן אירע שם שהי' בשבת, צרם כיון שתולה כל המזמור ליום השבת משמע שיש שייכות מיוחדת בין ענין התשובה ליום השבת דווקא. ועוד ג"ע מפני מה הי' מתמיה אדם הראשון כל כך עד שהי' מטפח על פניו ואמר כל כך גדול כחך של תשובה, האם לא הי' יודע עד אז כחך של תשובה. ותו דהרי אדם הראשון כבר עשה תשובה ביום הששי, וכדאי צפסיקתא דרב כהנא ובכ"מ דבשמינית (בשעה שמינית ביום שנברא אדם"ר) הכניסו לג"ע ובתשיעית לכוה, צעשירית עבר על לווי, צי"א נידון, צי"צ ילא צדימוס מלפני הקב"ה, א"ל אתה סימן לבניך, כשם שנכנסת לפני צדין ביום. הזה וילא צדימוס, כך עתידין בניך וכו' הרי שעשה תשובה ונתקבלה תשובתו כבר קודם כניסת השבת הרי שצודאי ידע כבר מענין התשובה ומשום זה קצתו יוס ר"ה ביום צריאת האדם לביום זה עלמו סרה וביום זה עלמו עשה תשובה וא"כ ל"ל מהו

שבת תשובה. הרבה פעמים נאמרו לקריאת שבת זו בשם שבת תשובה, צרם יסודה היא כדאיתא במדרש תהלים ל"ג אמר רבי לוי המזמור הזה (מזמור שיר ליום השבת) אדם הראשון אמרו, פגע אדם הראשון בקין אמר לוי מה נעשה צדיק אמר לוי עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו, אמר כך הוא גדול כחך של תשובה ולא הייתי יודע, מיד עמד אדם הראשון ואמר מזמור שיר ליום השבת וגו'. וכ"ה גם בצ"ר סוף פרשה כ"ג, ובתרגום על אתר שצחה ושירה די אמר אדם קדמאח על יומא דשבתא, ואף שבגמרא צ"צ דף י"ד ע"ג איתא שמזמור תפלה למשה עד י"א מזמורים שבתוכם המזמור הזה, כולם משה אמרן, כבר תירץ בצ"ר שם שמתחלה אדם"ר אמרו ונשתכח מדורו וצא משה וחדשו על שמו וכ"ה בפרקי דר"א פרשה י"ע ועוד בכ"מ, ול"ע מהו השייכות בין מזמור זה לענין התשובה.

והביאור הוא דבתשובה יש זה וידוי וחרטה וקבלה טובה על להבא, וכולם מרומזים במזמור זה, דעל התיבות עוז להודות לה' דריש בפדר"א הנ"ל שאמר אדם"ר צי ילמדו כל הדורות שכל מי שיודה פשעיו ועוזב מלכות מדינה של גיהנם, דהיינו שכוונת הדרוש שחן מענין הודאה ושבת דריש תיבת להודות גם מלשון להודות שטוב להודות לה' וזהו ג"כ ענין עזיבת החטא ולכן אמר שכל מי שיודה פשעיו ועוזב וכו' ועי"ז יהי' השיר ליום השבת לינאל ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

רלט

וסיוס הצריאה ותכלית הצריאה, כמצואר אללנו במקום אחר, וזהו מה שאמרינן בלכה דודי כי שבת היא מקור הצרכה, מראש מקדם נסוכה, (ואם תאמר והרי היתה צסוף צריאת העולם, על זה ממשיך עוד ואומר) סוף מעשה במחשבה תחילה, דמה שהוא צסוף מעשה זוהי ראי' שהיתה במחשבה תחילה, וזהו עיקר ותכלית צריאת העולם ותוכנו, וא"כ השבת והתשובה שלה (שבת אלוות תשצ) הוא תנאי צעיקר צריאת העולם, ואין זה סתירה להצריאה, אלא אדרבא צריאת העולם הי' לכתחילה בתנאי של תשובה דאם יעשה תשובה יומחל לו, וצטומק יותר י"ל שזכו גופא קיוס של עולם, ע"כ התשובה היתה צסיומה של הצריאה להורות שזכו קיומה של עולם, ויש הרבה להאריך בזה.

והנה איתא בתנא דצי אליהו על הפסוק ימים יולרו ולו אחד בזה (וכן צילקוט במקומו תכליס קל"ט) ר' לוי אמר זה יוס הכפוריס הכזה יחי' לוס אצתרכו יוס ענות אדם נפשו, ר' ילחק אמר זה יוס השבת שנאמר זכור את יוס השבת לקדשו הרי שכושוו זל"ז דעיניו של שבת הוא כעיניו של יוהכ"פ ושיניהם ענינס תשובה ולכן צלדק הוא שם השבת שבת תשובה כי בשבת זו אחרי ר"ה הי' השבת שקין עשה תשובה וגם אדם חזר ועשה תשובה צמעלה גדולה יותר.

— ב —

והנה כ"ז הוא מלד היות שבת תשובה שמה הוא שבת תשובה, השבת שצאה אחרי ר"ה, אצל י"ל שגם מלד זה שהיא צאה קודם יוהכ"פ ומיני' — מהשבת — מתצרכין כולו יומין כולל יוס הכפוריס שהוא יוס התשובה, אשר צשציל זה היא נקראת שבת תשובה, ולכן ראוי גם להתצונן בזה צעימי יוהכ"פ, דהנה יוס הכפוריס הוא יוס שחייצ צחמש תפלות שנתוסף

היתרון בהתשובה של קין עד שזה התמי' את אדם הראשון, וצאיה ענין נתוסף התשובה באדם הראשון.

ואשר נראה בזה הוא דעיקר התמי' של אדם הראשון הי' על זה שיופיל התשובה גם צמי שטשה פעולות שהם היפך צריאת העולם, דשפיכת דם הוא ענין שהוא לגמרי היפך צריאת העולם, והתמי' שלו היתה האם גם על זה יש תקנה ע"י תשובה דצשלמא צעצירה שצינו לצין המקום שאין זה סתירה צגוף העולם הי' פשוע גם לאדה"ר שתשובה מועלת, צרם צעצירה שיש זה סתירה לצנין העולם מה שייך בזה תשובה הרי סתר העולם ואיך יתוקן זה על ידי התשובה והרי האדם חסר, וזהו שהי' מתמי' את אדם הראשון (ועיין צחגיגה דף ע' ע"ב צגונצ אדם אפשר שיחזיר גנצו ויתקן וכו' אצל הצא על א"א ואסרה לצעלה נטרד מן העולם, ופירש"י ואין לו עוד תשובה לפי שטשה דבר שאין לו רפואה ע"כ, וכל שכן זה), וי"ל שזכו מה שאמר כלל צפרק שני דפרקי אצות מ"ו אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המיס אמר לה על דאטפת אטפוף וסוף מעיפיד יטופון, לכאורה אמאי נקט זה דוקא צשפיכת דמים הרי כן הוא צכל הדצרים דמים את האדם צמידה כנגד מידה, דאם ליצר את חצירו או עינה אותו או הכהו, דיין אותו צמידה כנגד מידה, אלא דצכל הדצרים מהני תשובה א"כ אף שהיכו או שליצר אותו הרי יכול לעשות תשובה ולא יענש, מה שאין כן צשפיכת דמים שלא מהני תשובה ולא שייך לתקן מה שטשה, לפיכך נקט דוקא צשפיכת דמים על דאטפת אטפוף וסוף מעיפיד יטופון, דזהו מוכרח שיענש כיון שאין שייך בזה תשובה.

והנה קין עשה תשובה צשבת, והתשובה של שבת היא צדרגת שבת ושבת הוא סוף

זו תפלת נעילה, ויש לחקור צעמינו של תפלה זו אם זהו מלד קדושת היום או מלד התענית שבו, והנפק"מ לדינא יהי"א אם נאמר שהוא רק מלד התענית, לפי"ז ילא שמי שלא התענה ציוהכ"פ (למשל חולה שליווה עליו הרופא לאכול) אז נאמר שלא יהא מחוייב להתפלל נעילה, אבל אם החיוז הוא מלד קדושת היום אז אף שאינו מתענה מחוייב הוא להתפלל תפלת נעילה.

1234567

דהנה כ' רצינו כהלי תפילה פ"א ה"ז, וכן תקנו תפילה אחר תפלת מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלכד כדי להוסיף תחנה ובקשה מפני התענית וזו היא התפילה הנקראת תפלת נעילה כלומר ננעלו שערי שמים צעד השמש ונסתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה. הרי כתב שאין תפילת נעילה אלא בתענית בלכד וכיון שכן ילא שבאם לא התענה אין מחוייב להתפלל נעילה ואפשר דאפילו איסור יש בדבר.

סי' קנ"ז שכתב בפשיטות שיכול לעלות לתורה אע"פ שאינו מתענה עיי"ש.

ביאור הדבר דהנה מצוה צמס' תענית דף י"ג ע"ב דאחד מחייבי תענית ליבור היא קריאת התורה, דאיתא התם ריבא דיומא קריין בספרא ואפערתא וכו' שגא' ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורה ה' אלי רביעית היום ורביעית מחודים ומשתחיים לה' וכו' וכתב וצמנחת הערב קמתי מתענתי ואפרשה כפי אל ה', ועיין צמס"כ רצינו צפ"א ה"ז כל הסדר של התענית, ועל זה תקנו רז"ל תפילת נעילה אחר תפילת מנחה כמו שהי' בעזרא (ועיין בירושלמי תענית פ"ד ה"א דפריך ומניין נעילה אמר ר' לוי גם כי תרבו תפלה אינו שומע מכאן שכל המרבה בתפלה נענה עיי"ש), ומש"ה מי שאינו מתענה אינו עולה לתורה, וכמו"כ שלא יהא מחוייב בתפילת נעילה שהרי שתיבה מחייבי התענית הם.

וזהו עומק סדרת המחלוקת בין המתני' דמסכ' מגילה דף ל' ע"ב ובין מס' סופרין, דצמנתי' איתא שם בסופו שבתעניות קורין ברכות וקללות, ופירש"י ברכות וקללות דאם בחוקותי להודיע שעל עסקי החטא באה פורענות לעולם ויחזרו בתשובה וינללו מלכה שכן מתענין עלי, וצמסכת סופרין איתא שאנו קורין ויחל וכן הוצא בתוס' בדף ל"א ע"ב בד"ה ראש צסופ, וכן פסק רצינו כהלי תפילה פיי"ג ה"י י"ח, וביאור המחלוקת היא דפליגי אי לריך להודיע דהלכה באה מסיבת החטא או שריך לבקש מחילה וסליחה ולעשות את היום ליום סליחה ומחילה, דצקריאת התורה הוא קוצע את היום ליום סליחה ומחילה וכמו"כ הוא בתפילת נעילה הוא פועל על היום שיהא סליחה ומחילה וכמו"כ בהסליחות שאומרים ביום התענית הוא כדי לקצוע היום ליום סליחה

ואמנם מצינו ספק כזה לענין קריאת התורה ציוהכ"פ דנסתפק צשו"ת רע"א סי' כ"ד דאם לא התענה אם עולה לקריאת התורה (ומדובר שם בחולה שליווה עליו הרופא לאכול ציוהכ"פ והיו מתפללין בחדרו וקראו אותו לעלות לתורה) וכתב שם: ולא נסתפקתי בזה וליתתי לעלות, כי בפשטו שהקריאה ציוהכ"פ היא מחמת קדושת היום, כמו צשאר יו"ע ושבת. וא"כ גם מי שאינו מתענה יכול לעלות, אך אם היו רוצים לקרותו גם צמנחה בזה נסתפקתי אם קריאת התורה צמנחה היו משום תענית, אלא צשאר תעניות קוראים ויחל, וציוהכ"פ קוראים צפ' עריות, וא"כ מי שאינו מתענה אינו יכול לעלות, או דגם קריאה זו היא מחמת קדושת היום, שיש חיוז לקרות גם צמנחה כמו צשבת, וא"כ יכול גם אינו מתענה לעלות ול"ע לדינא פ"כ. ועיין צשו"ת ח"ס אורח

(ובזה ניחא לי גם מה שאמרינן דהש"ל שאמר סליחות הוא יתפלל כל שאר התפלות לפני התיבה, דהמתחיל במלוא אומרים לו גמור, ולכאוי תמוה אמאי לא אמרינן כן גם בכל הג' תפלות של היום דכשמתפלל שחרית יגמור כל התפלות מלד אותו פעם עלמו דהמתחיל במלוא וכו' אך לפי מה שציארנו מוזן הדבר מאוד דבתפילה הנה כל תפילה הוא ענין לעלמו. אבל סליחה הוא חלות שם על היום כולו שהוא יום סליחה, וכיון שהוא פתח בתפילות באמרו סליחות שיבא היום יום סליחה, ולכן שורת הדין שיתפלל כל התפילות).

והנה לוס דיוהכ"פ הוא לאו מדין תענית של כל השנה, דהנה בדין תענית דכל השנה כתב רבינו צפ"א הי"ד דציוס התענית לא יקל ראשו ולא יהי שמח ועוב לב אלא דואג עי"ש, והנה ל"ע אי יש דין שמחה דיוהכ"פ, וכבר ישבו על מדוכה זו בדין ר"ה אם יש חיוב של ושמחת בחגך ואי מותר להתענות, והנה צו"ע סי' תקל"ז ס"א כתוב אוכלים ושוחים ושמחים ואין מתענין צר"ה וכו' אמנם לא יאכלו כל שבעים למען לא יקלו ראשם ותהי יראת ה' על פניהם, וצ"מ"א שם ס"ג יש אומרים דמלוא להתענות צר"ה, ועיין צפ"א סק"א שכתב"י הביא צ"מ הכלבו ש"א שרריך להתענות צר"ה, ועוד הביא תה"ד שכתב דאיכא רבנותא דס"ל דמלוא להתענות בכל ר"ה ואיכא רבנותא אחרינא דס"ל מלוא לאכול עי"ש, והנה המרדכי צפ"ק דר"ה כ' ח"ל נשאל לרבינו נחשון גאון מהו להתענות צר"ה והשיב צר"ה אסור להתענות בין מדברי תורה בין מדברי קבלה, מדברי תורה מניין, לפי שהוא כלול עם שאר המועדות וכתב צ"י מקרא קודש, ודרשינן בספרא וספרי קדשוכו במאכל ובמשתה ובכסות נקי' וכו' ועוד צ"מ"א קרי לי' חג וכתב ושמחת בחגך. ואר"י הוקשו כל המועדות זה לזה, הא למדת ששזה לשאר יו"ט

וכו', וכן הביא צ"ח"ש סוף מסכת ר"ה שרבינו יצחק בר יהודה הנהיג צמגנלא לומר והשיאנו צר"ה וציוס הכיפורים וכן הביא שם שבתשוצת מר שר שלום כתוב, שצר"ה היו אומרים בשתי ישיבות צין בתפילה צין בקידושא מועדים לשמחה חגים וחמנים לששון את יום הזכרון הזה שהרי כתוב אלה מועדי ה' צריש ענינא ובסוף ענינא וידבר משה את מועדי ה' וקאי אכל ענינא פסח ועלרת ור"ה ויום הכיפורים וסוכות ושמיני עלרת עי"ש, הרי מפורש דרצ נחשון גאון ורצ שר שלום גאון סבירא להו דיש דין שמחה צר"ה וציוס הכיפורים ועיין צמסכת סופרים פי"ט ה"ו דיוהכ"פ אין מזכירין צו יו"ט שאין יו"ט ציוס לוס אלא אומר ציוס מקרא קודש הזה וכו' ואין מזכירין צו לא מועד ולא שמחה שאין שמחה בלא אכילה. ומשמע מדבריו שצר"ה שיש צו אכילה, מזכירין צו מועד ושמחה, וכשיעת הגאונים הנ"ל אלא שמחלק צין ר"ה ליוהכ"פ, וכן צספר יראים סי' רכ"ז ח"ל שמחה בחג המלות וצראש השנה לא כתב צהו, ומגלן (דיש צהם שמחה) מהיקש דר"י צשצועות ד"י ע"א אלה תעשו לה' צמועדיכם אר"י הוקשו כל המועדות זה לזה. ויום הכפורים אע"פ שהוא בכלל המועדים אינו בכלל שמחה דהא כתב צ"י ועניתם את נפשותיכם הרי דס"ל כהמסכת סופרין לחלק צין ר"ה ליוהכ"פ כיון שהוא תענית, ועיין צמוע"ק דף ע' ע"א אין שמחה בלא אכילה ושחי' עי"ש.

והנה רבינו צפ"ו מה' יו"ט הי"ז כתב שבעת ימים הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים צהספד ותענית, וחייב אדם להיות צהן שמח ועוב לב וכו' שנאמר ושמחת בחגך וגו' ותמוה דהלל מלכד שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג אין יו"ט אחר אלא יום אחד של חג השצועות ורבינו הרי כתב עם שאר ימים טובים בלשון רבים, א"כ

משמע שמלבד חג השבועות יש עוד יו"ט שיש בו שמחה מקרא ושמחת בחגך, הרי מוכרח שדעתו היא דיו"ט של ר"ה הוא בכלל יו"ט ובכלל ושמחת בחגך, וכן מוכיח הש"א צמ"ק"ו וכו"מ צש"ס, ברם עדיין ל"ע אם יש שמחה ביום הכיפורים.

ברם עיין צמ"כ רבינו זכ"ל חנוכה פ"ג ה"ו אבל ר"ה ויוכ"פ אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה וכשחזקדק בזה שאמר שאין בהם משום שמחה יתירה משמע אבל שמחה סתם יש בהם הרי ד"ש דין שמחה ביום הכיפורים, ולכא"י תמוה דהרי כתב רבינו צפ"א מה"י תענית ה"ד כל השריי בתענית וכו' לא יקל ראשו ולא יהא שמח ועוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה יתאונן אדם חי גזר על העליון ע"כ, והוא כסדרת מסכת סופרין דאין שמחה ביום הלום, א"כ תמוה איך כתב ד"ש שמחה ציוכ"פ הרי ביום לום אסור להיות בשמחה, וכן מצואר צגמ' דר"ה דף ל"ב ע"ב וערכין י' ע"ב דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך דר"ה וציוס הכפורים אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפני, ועיין בתוס' ד"ה אמרו דמלאכי שרת אומרים שירה, ולכא"י הרי ענינו של יוהכ"פ הוא תענית ואין שמחה ביום לום.

— ג —

ואשר נראה לי לומר בזה דהנה זכ"ל שציתת עשור מתחיל רבינו וז"ל: מלות עשה לשבות ממלאכה בעשור לחדש השביעי שנאמר שבת שבתון הוא לכם וכו', וזכ"ל ד' כתב מלות עשה אחרת יש ציוכ"פ והיא לשבות בו מאכילה ושתי' שנאמר תענו את נפשותיכם וכו',

וכמו"כ כתב שם צה"ו כשם ששבות מלאכה בו צין ביום וצין בלילה כך שבות לעינו צין ביום צין בלילה, מצואר מדברי רבינו דמלאכה ועינו שניהם הם מדין שציתת, שבות מלאכה ושבות עינו, דענין הלום של יוהכ"פ אינו ענין צפני עצמו ואין זה נושא צפני עצמו אלא הוא מדין שציתת של יום הכיפורים וכעין שציתת שבת ממלאכה הנה נוסף ציוכ"פ ד"ש בו גם שציתת מאכילה דלריך לשבות מאכילה ואין זה ענין הלום של תענית ואין הלום של יוהכ"פ מחייב דינים אלא הוא בעצמו מסובב מקדושת יו"ט דיוכ"פ, דכמו דהיו"ט מחייב לשבות ממלאכה כמו"כ מחייב יוהכ"פ לשבות מאכילה, וזה מובן מה שתמוה דהנה צפסחים דף נ"ד וצתענית דף י"ב איתא דציוס הכפורים אסור להושיע אפילו אלצע קטנה צמים, וכן פסק רבינו צפרק שלישי מה"י שציתת עשור ה"א, וזכ"ל תענית פסק רבינו צפ"ג ה"ד דאסור צרחיית כל הגוף צחמין אבל פניו ידיו ורגליו מותר, וא"כ תמוה מאי שנא לום דיוכ"פ משאר תעניות. ברם לפי האמור ללום של יום הכפורים לאו מדין לום הוא דאסור להושיע אלצעו הקטנה למים אלא הוא מדין שציתת ודין שציתת חל על כל חלקי הגוף ולכן אסור להושיע אפילו אלצעו הקטנה צמים אבל לענין תענית כל שלא רחץ כל הגוף צחמין לאו היינו רחיצה.

וביון שכן מובן דאין זה סתירה הא דמלנו שמחה ציוכ"פ שאין זה סותר לדיני לום של יום הכפורים דהא דאסור להיות בשמחה בתענית הוא מפני ששמחה היא היפך התענית דענינו הוא לעיין צמטשיו, אבל ציוס הכפורים הוא מדין שציתת כמו מלאכה ויכול להיות אפילו בשמחה. וצפומק יותר י"ל דכמו שהלום הוא מקדושת יוהכ"פ כמו כן השמחה היא מקדושת יוהכ"פ, דיוכ"פ מחייב שמחה כמו

בתענית דף כ"ו ע"א, וציוכ"פ הוא מדין קדושת היום, וכתפכרו הוא בכל חלקי היום ולכן מתוודה כמה פעמים ביום.

ולולא דמסתפינא הי' נראה לומר דבר חדש דהנה אמרין מעמדות בכל יום כדאיתא בתענית דף כ"ו וצרמז"ס ה"י כלי המקדש פ"ו ה"ד ובכל יום ויום משבת שבי' מעמדן מתפללים ארבע תפלות שחרית ומנחה ונעילה וכו', ועיין בהלכה ו' וצמח היו קוראין צמעה בראשית, ביום הראשון קוראין בראשית ויהי רקיע וכו' ועיין בה"ג דארבעה ימים היו מתענין והרי נעילה היו אומרים בכל יום אפילו ביום שאין מתענין כמו ביום הראשון, הרי שנעילה אינו מסיבת התענית אלא הוא מדין תשובה וצקשת מחילה, ולפיכך לריך בכל אלו השלשה זמנים הנ"ל להתפלל תפילת נעילה וכן ציוכ"פ לא התענית הוא דמחייב תפילת נעילה אלא קדושת היום היא הסיבה לחיוב נעילה כיון שיש חיוב לעשות תשובה כמו במעמדות.

כמו"כ מוכח מהא דפסק רבינו צפ"ח מה"י כלי המקדש ה"י דביום שיש קרבן מוסף לא הי' צו מעמד לא בתפלת מוסף ולא בתפלת מנחה אלא בשחרית ונעילה לצד, והוא כדאמר בן עזאי בשם ר' יחושע בתענית דף כ"ו צמחני' שם, והרי צר"ח אין גוזרין תענית כמצואר בתענית דף פ"ו וצרמז"ס ה"י תענית פ"א ה"ז ובכל זאת היו מתפללים תפלת נעילה, הרי ראוי שאין תפלת נעילה מקושרת לתענית דווקא (ודוחק לומר דאחי כר' יוסי דס"ל דכיון שכתחילו יום א' קודם אין מפסיקין, ולשי' אפשר שהיו מתעמים בציוכמ"ק צר"ח, דהרי כל יום ויום הוא מעמד לעצמו ולא שייך בזה סברת ר' יוסי).

ברם מלאחי בגבורות ארי' בתענית צדף כ"ו

שמחייב שאר איסורים והוא השביתה ממלאכה והשביתה מאכילה, וכמו כל יו"ט מחייב קריאת התורה כמצואר צמחני' מגילה דף ל' ע"ג צסופו ח"ר משה חיקן להם לישראל שיכו שואלין ודורשין צענינו של יו"ט הלכות פסח צפסח הלכות פלגת צפירת הלכות חג צחג והלום של יוהכ"פ אינו מחייב קריאת התורה, כי חיוב הקריאה מסובבת מקדושת יוהכ"פ.

ובזה יש ליישב מה שהקשינו לעיל צענין חינוך על מחני' צמחני' צמחני' יומא פ"ג צענין מתענין לשעות דהרי לשעות אין זה תענית מלא בהלכה וא"כ נמלא תענית לשעות אין זה חינוך של מלוא דאין בזה מלוא עי"ש, צרם לפי האמור דדין התענית ציוכ"פ הוא מדין שביתה דשובת מאכילה, א"כ כל שעה ושעה ששובת הרי מקיים בזה המלוא, שהמלוא היא שישבות כל היום צין ממלאכה וצין מאכילה, א"כ כל רגע ורגע יש עליו חיוב דין שביתה וצמחני' אכילתו מקיים המלוא, ודוק בזה.

והנה כמו כן נראה לומר דדין תפלת נעילה שהוא ציוכ"פ אינו מדין הלום אלא הוא מסובב מקדושת היום עצמו, דהנה כתב רבינו צפ"ח מה"י תשובה ה"ז יוהכ"פ הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייצין בכל לעשות תשובה ולהתוודות ציוכ"פ וכו', וכיון שכן נראה דדין תפלת הנעילה הוא מדין תשובה ולא מדין התענית שצו וצפרע שהמחילה הוא כל היום א"כ התשובה לריכב להיות בכל חלקי היום ולפיכך מתוודה גם צנעילה והנעילה הוא מדין תשובה, ומאינו כעין זה צמחני' דהרי אמרין צמחני' דשלשה פעמים בשנה מתפללים נעילה, בתענית צמחני' וציוכ"פ, והנה בתענית הוא מדין התענית וצמחני' הוא מדין חידוי על הקרבן בשליחות של כלל ישראל, כדאיתא

תשובה אי"ל לזה, וכמו במעמדות הוא דוקא לאלו שאינם עומדים בשעת הקרבת הקרבן כמו בקרבת תמידין, כן נראה לפי ע"ד.

ובעמדי צה נראה ליישב שיטת הראשונים שסוברים שמתענין צר"ה, ולכא"ו תמוה מכל המקומות שהציאו הראשונים הנ"ל רצ נחשון גאון ור' שר שלום גאון, ועיין בש"א סי' ק"א שהוכיח מכ"מ בש"ס דהיו אוכלין צר"ה עי"ש. ואמרתי צה ליישב על מה שבי בהגהות מרדכי וז"ל מ"ו בר"ר אברהם ילחק בן בר"מ הי' מתענה צר"ה מק"ו דתענית חלוס שכתירו להתענות בשבת אע"פ שספק אם ע"י מלאך או ע"י שר כ"ש צר"ה שצור לו שידון שמוחה, ודבריו תמוהים מאד דהרי שבת דהוא מדין פונג דכתיב וקראת לשבת פונג לכן מותר להתענות דיש לו פונג מהתענית, צרם צר"ה דנקרא חג מניין דמותר להתענות. ונראה דכוונה צה הוא דס"ל להתענות מרדכי הנ"ל דזה ודאי שחייב צר"ה בשמחה, אלא דהשמחה היא מהתענוג שיש לו, כמו דאמרינן בשבת לאלו הראשונים דסבירא להו שיש שמחה בשבת, הכוונה צה הוא שמחה מהתענוג, משא"כ צו"ע השמחה היא מאכילת צער וכו', ועיין בתוס' מ"ק דף ע"ו דצומן הזה השמחה צו"ע היא מדרבנן, ואפילו לשיטת רבינו דהיא מדאורייתא כמבואר בפ"ו מהל' יו"ט הל' י"ח דלאו דוקא צער של שלמים, צרם השמחה היא מאכילה, אבל בשבת דכתיב וקראת לשבת פונג השמחה היא מהתענוג, ולפי זה מובן דלכו"ע מותר להתענות תענית חלוס בשבת דזהו שמחה מהתענוג, וכמו כן ס"ל להראשונים הנ"ל דמתענין צר"ה דהוא משום שיש לו שמחה מהתענוג, וא"כ מובן דאע"פ דאלישע לא התענה צר"ה כמו כן עזרא הנביא אמר לישראל שיאכלו כי חדות ה' היא מעוזכם, אעפ"כ מי שהתענה לא עבר כלום דהרי יש לו תענוג

ע"צ ד"ה תעניות, שכתב בפשיטות דאם הי' מעמדות צר"ה היו מתענין, וכן משמע קל"ה מירושלמי בריש פ' בשלש פרקים דאמרינן שם ש"מ שמתענין במעמדות (מדאמרינן נש"כ במנחה של מעמדות, צרם מלשון רבינו צה"ו דכתב בכל יום יום משבת וכו' נראה דכלול גם יום הראשון של שבוע אע"פ שלא היו מתענין היו אומרים נעילה כמו שהיו קוראין בתורה כמבואר צה"ז, וכן צר"ה, וכו"ל. ועיין בירושלמי פ"ד דתענית ה"א צר"ה שחל להיות בתענית ופי' הפנ"מ בתענית ליצור שגזרין על הצור וצא צר"ה, וכמו כן שמיירי בהחילו להתענות קודם ר"ה וכדאי בירושלמי פ"צ הי"ד כמה היא התחלה ר' צא אמר אחת ר' יוסה אמר שתים וכן בגמ' דידן שם בסופ"צ דף י"ח ע"ב. והנראה לפ"ד כתבתי, ועוד חזון למועד.

וכיון שכן נראה דאפילו מי שלא התענה לר"ה להתפלל תפלת נעילה דהוא מדין תשובה וחיוצו מדין קדושת היום ולא מדין הלום וכמו במעמדות, וכן הוא בקריאת התורה שיעלה לתורה אע"פ שאכל ולפי זה נראה לומר דבתענית אם אדם נמלא במקום שאין שם ליצור אפשר שאינו מתפלל תפלת נעילה, דבתענית זה נעשה רק בליצור וכיון שצמקומו אין ליצור אין מקום להתפלל תפלת נעילה, אבל ציום הכפורים ודאי שמחייב להתפלל תפלת נעילה אפילו כשאין שם ליצור דהוא מדין קדושת היום.

ולפי זה נראה לומר דבר חדש דהכ"ג לא הי' אומר תפלת נעילה, דכיון שהוא מדין הודיו של תעבורו הרי כבר אמר וידוי על הפר ושעיר וכבר נחפז, אלא שאר העם הוא שאמרו נעילה, צרם אם הי' נעילה מדין תענית א"כ אין סבירא לומר שהכ"ג לא התפלל נעילה דכמו שהתענה כמו כן חייב בתפלת נעילה, דהוא מדיני תענית, צרם אם אמרינן שהוא מדין

מהתענוג, משא"כ בשאר הימים עוזים דשמחה
היא מגוף אכילה, ובזה פליגי הראשונים אי ראש
השנה דומה לשאר ימים עוזים או לשבת,
וקלרתי וכו' זאת.

מהתענית, ביום זה קבוע לשמחה לאכילה
אלא שאלו השמחה היא מהתענוג של התענית,
וזכו שכתב ההגהות מרדכי כמו שמתענין בת"ח
שבת כמו כן הוא בראש השנה דהשמחה היא

בענין וידוי והשתחוואות דיום הכיפורים

— מדרשת שבת תשובה שנת תשמ"ח —

הכיפורים וכמ"ש רבינו בפ"ג מהל' תשובה הל'
ז' יוהכ"פ הוא זמן תשובה וכו' לפיכך חייבים
הכל לעשות תשובה ולהתודות ציוהכ"פ, ומלות
וידוי יוהכ"פ הוא שיתחיל מערב ביום קודם
שיאכל שם יחנק בסעודה קודם שיחודה,
ואע"פ שהתודה קודם שיאכל חוזר ומתודה כליל
יוהכ"פ ערבית וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף
ובמנחה ובנעילה, והוא מצרייתא פרק בתרא
דיומא דף פ"ז ע"ב, ולכאוי תמוה אמאי אינו
אומר דמחויב לעשות תשובה ותו תמוה אמאי
לריך להתודות בכל תפלה כיון שכבר התודה
ביום זה, ותו כיון שכבר התודה בערב יוהכ"פ
למאי לריך להתודות ציוהכ"פ עלמא, וע"כ משום
שהידוי של ערב יוהכ"פ אינו מספיק משום
שהי' שלא בשעת החיוב, א"כ למאי לריך כלל
הידוי של ערב יוהכ"פ ומאי זה מהני, שהרי זה
דומה למי שעושה מלכה בשעת הפטור שפשוט
שלריך לחזור ולעשותו בשעת החיוב, וא"כ ממ"נ
אינו מובן.

אוצר החכמה

ואשר נראה בזה דהנה אמרינן צמשה יומא
דף ס"ו ע"א דהכ"ג מתודה על השפיר
המשלח וכך הי' אומר אנא השם חטאו עוו
פשעו לפניך עמך בית ישראל וכו', דהיינו
שמתודה עבור כלל ישראל, ורבינו הוסיף בזה
וכותב בפ"א מהל' תשובה ה"ב, כה"ג מתודה
עליו ועל לשון כל ישראל שנאמר והתודה עליו
את כל פונות בני ישראל, וכנראה דס"ל שהוא

הטעם הפשוט ששבת זו נקראת בשם שבת
תשובה הוא מפני שכל בעשרת ימי
תשובה, והנה הרא"ש הביא בסוף מסכת ר"ה
בשם מר רב נטרונאי גאון דציו"ע הראשון של
ר"ה אי אפשר לישב בו בתענית משום
דמדאורייתא הוא, אבל ציו"ע שני וצ"ע לית
בהו קושיא משום דעשרה ימי אינון משוין מכל
ימות השנה, לפיכך נוהגין רבותינו לישב בהן
בתעניות צין בחול צין בשבת, וכתב על זה
הרא"ש ודבריו תמוהין שאסר להתענות ציו"ע
ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת, וכ'
שנראה לי דברי רב האי שכתב ולהתענות צ'
ימים עוזים של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא
להתענות וכו' וכן בשבת שוב אין אנו רואין
שיתענה אדם וכו' וכן דעת הרי"ף גיאות ז"ל
דעשרת ימי תשובה מיקרי, יום לוס לא מיקרי
ע"כ, הרי דלענין עשיית תשובה וקריאת השם
של עשרת ימי תשובה כו"ע ס"ל דשבת היא
בכלל, ורק הפלוגתא היא אם שבת זו היא
משונה מכל שבתות השנה עד כדי כך שמוחר
גם להתענות בה. וטעמם של אלו המתירין
להתענות הוא משום דהתענית הוא מדין תשובה
ויש לו עונג בזה ולא גרע מתענית חלוס דמותר
להתענות בשבת דיש לו עונג. וי"ל שזכו גם
טעמם של כמה פוסקים דס"ל דמותר לומר וידוי
שבת וכו"ש בשבת תשובה דיש לו עונג מזה.

והנה עיקר זמן של תשובה וידוי הוא ביום